

بحران امنیت غذایی در کشور ونزوئلا و نقش طرفین درگیر در جنایت مزبور

میثم خسروی*
علیرضا آریک آدکانیان**

چکیده

بحران امنیت غذایی در کشور ونزوئلا یکی از موضوعات چالش برانگیز در جامعه بین‌المللی است تا جایی که امروزه نگرانی شدید پیرامون آن وجود دارد و سازمان ملل و سایر نهادهای بین‌المللی نیز وجود بحران انسانی و نقض تعهدات نسبت به تامین امنیت غذایی شهروندان را به شکل هشدار دهنده‌ای بیان می‌کنند. علت‌های بسیاری در گسترش این موضوع وجود دارد که سیاست‌های بین‌المللی و داخلی دولت رسمی ونزوئلا و مداخلات بین‌المللی می‌تواند از مهمترین آنها باشد. در این پژوهش سوال محوری را چگونگی پیدایش بحران انسانی اخیر و چگونگی دستیابی به یک راه‌حل حقوقی با تاکید بر مسئولیت مقامات نظامی و سیاسی کشور ونزوئلا می‌توان دانست. در نظر است با بررسی علل وقوع این فاجعه انسانی، چگونگی پیگرد حقوقی مسئولین آن در محاکم بین‌المللی و یک راه حل کاربردی در بحران امنیت غذایی و تاثیر آن بر شهروندان ونزوئلایی دست یافت. یکی از مهمترین دستاوردهای پژوهش می‌تواند امکان ارجاع و پیگیری افراد درگیر در ایجاد این بحران و ایجاد یک مکانیزم تحت طرح مسئولیت برای حمایت از طریق شورای امنیت یا توافق جمعی جهت ارتقا حق بر امنیت غذایی شهروندان باشد. لازم به ذکر است روش کاربردی در تحقیق مزبور روش کتابخانه و با استفاده از آمار و گزارشات بین‌المللی بوده است.

کلیدواژگان

امنیت غذایی، کمک‌های بشر دوستانه، جمهوری ونزوئلا، دیوان‌های بین‌المللی، بحران غذایی

* نویسنده مسئول، کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل دانشگاه اشرافی اصفهانی / ایمیل: lberchini@gmail.com

** دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل دانشگاه ایروان، ارمنستان و کارشناسی ارشد مهندسی کشاورزی / ایمیل:

adkanian@gmail.com

مقدمه

امنیت غذایی یکی از مهم‌ترین مولفه‌های حقوق بشر است که در کشور ونزوئلا به سبب بحران گسترده، وجود اقتصاد تک‌محور نفتی به همراه فساد گسترده مسئولین دولتی، سواستفاده از قدرت در ایجاد محدودیت‌های حاکم بر بازار مواد غذایی و سلامتی سبب ایجاد بحران نسبت به امنیت غذایی شهروندان ونزوئلایی شده است. شرایط ایجاد شده که در بعضی جهات در نوع خود می‌تواند بی‌سابقه باشد تا جایی که امروزه منجر به کوچ اجباری، تبعید، سرکوب و شکنجه شهروندان غیر نظامی به کشورهای دیگر در ابعاد بسیار وسیعی شده است و نیازمند است که جامعه جهانی بتواند نقش مهمتری در حل این موضوع داشته باشد. یکی از موارد مهم در بحران امنیت غذایی ونزوئلا وجود حمایت قدرت‌های چین و روسیه و کشورهای دیگر به پشتیبانی از دولت رسمی و دولت‌های غربی و آمریکا و بسیاری از کشورهای دیگر و همسایگان نسبت به حمایت از خوان گایدو است. در این مقاله درصدد ارائه یک راهکار حقوقی کامل در زمینه ارتقا حق بر امنیت غذایی شهروندان است.

در اینجا جای دارد که با طرح یک سوال اساسی آغاز نمود که عبارتست از: چگونه وقوع بحران انسانی اخیر در کشور ونزوئلا و دستیابی به یک راه‌حل حقوقی با تاکید بر نقش مقامات نظامی و سیاسی تا چه حد امکان پذیر است؟ به عبارت دیگر مقامات نظامی و سیاسی این کشور اعم از مقامات رسمی و مخالفان نقش اساسی در گسترش بحران امنیت غذایی در این کشور داشتند و راه‌حل پیشنهادی محقق را می‌توان ارجاع موضوع در شورای امنیت سازمان ملل متحد جهت پیگرد حقوقی مسئولان آن به همراه ایجاد یک مکانیزم سازنده دانست. علاوه بر این در تلاش هستیم تا بحران مزبور از طریق روش‌های حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات غیر بین‌المللی و بین‌المللی حل نماییم. روش تحقیق در پژوهش مزبور از طریق گردآوری منابع اینترنتی و کتابخانه‌ای در حوزه حقوق و روابط بین‌الملل بوده است.

۱- پیشینه پژوهش

پیرامون شرایط حال کشور ونزوئلا بیشتر تحقیقات صورت گرفته توسط سازمان‌های بین‌المللی بشردوستانه بوده و امدادرسان جهانی بوده است. چنانکه در پژوهش حاضر نیز مبنی بر استفاده از این گزارش‌ها بوده است.

در مطلبی از مویسس رندون و مارک ال اشنایدر^۱ که پیرامون شرایط ونزوئلا با عنوان «بحران ونزوئلا اکنون یک بحران انسانی منطقه‌ای است»^۲ در مارس ۲۰۱۸ نوشته شده است ضمن بیان

^۱ - Moises Rendon and Mark L. Schneider

^۲ - Venezuela's Crisis Is Now a Regional Humanitarian Disaster

شرایط دشوار انسانی و مقصر دانستن حکومت ونزوئلا، از آینده شرایط انسانی و سیاسی کشور ابراز نگرانی می‌کند. نویسندگان تسریع شرایط کمک رسانی در کشورهای همسایه را ضروری می‌دانند (Moises Rendon and Mark L. Schneider, 2018: 2).

آنچه که در مطلب ایشان کمتر به آن پرداخته است بررسی این است که حال که مقصرین فاجعه از دید نویسندگان مشخص هستند چه کاری می‌توان برای تعقیب آنان انجام داد و در چه سطحی می‌بایست اقدام نمود.

در مقاله ایوان الیس^۱ با عنوان « سقوط ونزوئلا و تاثیر آن بر منطقه»^۲ در آگوست ۲۰۱۷ به بررسی ابعاد مختلف فساد حکومتی ونزوئلا پرداخته و با توجه به شدت آن و دخالت حکومت‌های مختلف و سقوط اقتصادی کشور ضمن اشاره به اینکه آینده این کشور مبهم است اشاره نموده دخالت مستقیم آمریکا ممکن است منجر به ایجاد دوباره گروه‌های چریکی و مقاومت‌های ضد آمریکایی مانند خاورمیانه شود و بهتر است آمریکا از دخالت مستقیم خودداری نموده و با هماهنگی همسایگان کشور و در قالب اتحاد بین‌المللی پیش رو همچنین شدت فساد و وابستگی حکومت حاضر و پیگرد موردی عوامل آن در خارج از کشور سبب ساز این است که رژیم مستقر ترک صحنه را با نابودی شخصی افراد عضو آن یکی فرض نماید و در نتیجه تا حد ممکن مقاومت می‌نماید. (Ellis, 2017: 23) آنچه در اینجا به آن توجه کمتری شده این است که رژیم حاضر ونزوئلا پشتیبانی کلیت ملی ندارد و در نتیجه شرایطی که در مورد جنبش‌های ضد استعماری چپ‌گرای دوران جنگ سرد وجود داشت اکنون دیگر چندان ممکن به ذهن نمی‌رسد و از سویی دیگر پیگرد رهبران رژیم نه توسط ایالات متحده که می‌بایست با ارائه گزارشات و دلایل بین‌المللی در سطح جهانی صورت گیرد.

۲- مبانی نظری اهمیت امنیت غذایی

درگیری‌های سیاسی یا نظامی در جوامع ایجاد کننده بحران‌هایی است که دولت‌های ناتوان و معمولاً فاسد را از برآورده کردن احتیاجات حداقلی ضروری مردم که وظیفه دولت‌هاست، ناتوان می‌سازد. به شکل یک رویکرد واقع‌گرایانه این ناتوانی باعث انباشته‌تر شدن خشم ملت‌ها می‌شود که نهایت امر سطح خشونت را در جامعه‌ها بالا می‌برد. تحریم‌های ونزوئلا این کشور با ماهیت اقتصادی و سیاسی مشکل‌دار را به بحران بیشتر انسانی هدایت داده است.

رابطه بین ناامنی غذایی و بی‌ثباتی پیچیده است و به عنوان مجموعه‌ای از بخش‌های مختلف درک می‌گردد (WfpUSA, 2017: 8). این مساله که رابطه بین امنیت غذا و امنیت کشور چگونه

¹ - Evan Ellis

² - The Collapse of Venezuela and Its Impact on the Region

است رابطه متقابل است. غذا یکی از حقوق بنیادین بشری است و نیاز ضروری ابتدایی برای زندگی انسان است و فقدان امنیت غذایی حتی به شکل مقطعی می‌تواند شرایط بحران زایی را برای یک کشور و مدیران آن ایجاد نموده است. از دیرگاه غذا برای نوعی اهرم فشار در رقابت های سیاسی و نظامی به کار می رفته است که هرچند در دوران معاصر این امر خلاف قوانین جهانی است اما متأسفانه این موضوع همچنان ادامه دارد. در شرایط فعلی کشور و نژوئلا نیز مجموعه این عوامل در کنار یکدیگر بحرانی ایجاد کرده است که تا حد زیادی ناشی از آشفتگی سیاسی این کشور است. به نوعی رفتار حکومت در شرایط پیش آمده دخیل است و چون حکومت از مشروعیت کافی برخوردار نیست نمی‌توان با توجیه مقاومت ملی در برابر خارجی رفتارش را توجیه نمود.

۳- تاریخچه پیگیری‌های بحران‌های غذایی

بحران غذایی در طول مخصصات غیر بین‌المللی و سوء مدیریت حاکمیت‌ها سابقه‌ای طولانی دارد، کشور و نژوئلا از جمله کشورهای سابقه دار در زمینه این گرفتاری در بحران شدید امنیت غذایی است. جای دارد به چند مورد از مصداق‌های تاریخی بحران امنیت غذایی اشاره نمود.

پس از ذکر این موارد لازم است به بیان جایگاه امنیت غذایی در اسناد خاصی بپردازیم. حق بر امنیت غذایی به صراحت در اسناد بین‌المللی مورد توجه قرار نگرفته است ولی با جستاری در این زمینه می‌توانیم در چند سند مهم به این موضوع توجه نماییم که مهمترین آنها میثاق حقوق بین الملل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در ماده یازده و دو آن با «تاکید بر تکلیف دولتها در تامین شرایط کافی در حق بر غذا شهروندان با توجه به گرفتن همکاری‌های بین‌المللی در جهت رضایت حال شهروندان و مقابله با تمام اشکال سوءتغذیه و موارد دیگری را جز وظایف اصلی آنها تلقی کرده است» (Ahluwalia & Pooja, 2004: 2)، همچنین در مواد یک و دو کنوانسیون کمک‌های غذایی بیان شده است که «ارایه هرگونه مواد غذایی بدون هیچ گونه جانبداری و تضمین اعضا حاضر در این سند به توسعه کشاورزی، تولیدات مواد غذایی در گروه‌های غذایی و همکاری‌های سیاسی در تامین بیمه آنها و موارد دیگر به عنوان تعهدات دولتها» در جدیدترین سند بین‌المللی مورد توجه قرار گرفته است و از کشورها خواسته شده که آن را در نظر گیرند.

۱ - ماده ۱۱ بیان می‌کند که کشورهای طرف این میثاق حق هر کس را به داشتن سطح زندگی کافی برای خود و خانواده‌اش شامل خوراک، پوشاک و مسکن کافی و همچنین بهبود مداوم شرایط زندگی به رسمیت می‌شناسد. کشورهای طرف این میثاق به منظور تامین این حق، تدابیر مقتضی اتخاذ خواهند کرد و در این جهت به اهمیت اساسی همکاری بین‌المللی مبتنی رضایت آزاد اذعان دارند.

(Food Aid Committee Secretariat C/O International Grains Council, 1999: Article 1-2) دیگر اسناد مهم بین‌المللی مواد ۲۳، ۳۵ و ۳۲ کنوانسیون اول ژنو در قالب توجه به «نقض حق بشری و مصونیت محموله‌های غذایی و شهروندان در بهره‌مندی حق بر تغذیه»، مواد ۵، ۱۴ و ۱۸ پروتکل الحاقی اول کنوانسیون «در زمینه مصونیت امنیت غذایی در قالب حفظ حقوق اسیران و شهروندان و... به ویژه در کمک‌رسانی‌های بشری»، مواد ۸۹، ۷۶، ۲۶، ۲۵ و ۹۱ کنوانسیون سوم ژنو در زمینه «رعایت تنوع غذایی در زمان مخاصمات بین‌المللی و غیر بین‌المللی به ویژه نسبت به شهروندان و افراد غیر نظامی» و مواد ۱۵، ۲۳، ۳۶، ۴۹، ۴۰، ۵۰ و ۵۱ کنوانسیون چهارم ژنو به صورت صریح به این موضوع توجه شده است (آدکانیان و خسروی، ۱۳۹۷: ۱۳۵-۱۳۴).

در طول تاریخ معاصر و نزدیک بعد از جنگ اول جهانی نیز بحث غذا و بحران‌های غذایی و شکنجه‌هایی که صورت گرفته بخشی از مباحث دادگاه‌های محلی و بین‌المللی بوده است. اگر بخواهیم به مواردی اشاره نماییم از جمله بحث نسل‌کشی ارمنیان است که بر اساس شواهد و مدارک قوای عثمانی ارامنه را به شکل عمدی از مناطقی عبور دادند که در اثر ضعف و گرسنگی کشته شدند. در نامه‌نگاری‌ها و بعدها مباحث مطرح در دادگاه‌ها به این مسأله اشاره شده است. در مورد دیگر می‌توان به فاجعه هولوکاست اشاره نمود. در اردوگاه‌های مرگ نازی‌ها از روش کم غذایی و یا دادن مواد غذایی بدون هیچ‌گونه ارزش قابل توجه غذایی مسیر مرگ تدریجی زندانیان بی‌گناه را پیش می‌بردند. این امر نیز از مواردی بود که بعدها در دادگاه‌های محاکمات نازی‌ها مطرح گردید.

مورد آخری که نوعی بازسازی اردوگاه‌های مرگ نازی می‌توان نامید در جریان جنگ بوسنی رخ داد که نیروهای صرب اردوگاه‌هایی که یادآور اردوگاه‌های زمان جنگ دوم بود را بازسازی نمودند. این نیز از موارد نقض حقوق بشری بود که در تحقیقات پرونده‌های دادگاه‌ها نقش داشت. پیش‌بینی می‌شود در آینده مواردی از نوع محاصره غذایی در جنگ سوریه و بحران غذایی در یمن نیز به موارد مورد بررسی اضافه گردد.

۴- ساختار کشور ونزوئلا و سیاست‌های حاکم بر این کشور

ونزوئلا در قاره آمریکای جنوبی با ۹۱۶,۴۴۵ کیلومتر مربع مساحت و بیش از ۲۸ میلیون نفر جمعیت است. پایتخت این کشور کاراکاس می‌باشد. «این کشور در گذشته مستعمره امپراطوری اسپانیا بوده و در نتیجه زبان مردمان این کشور اسپانیایی است، هرچند زبان‌های بومی نیز در آنجا

۱- از شاخصه‌های آن می‌توانیم به رعایت مصونیت امنیت غذایی و عبور محموله‌های پزشکی و غذایی با نظارت کامل و موثر در انتقال و ترانزیت آزاد مواد غذایی و بهداشتی توسط طرفین درگیر مخاصمه و... جلوگیری از فساد و سوءاستفاده از مواد غذایی به عنوان اهرم فشار نسبت به شهروندان می‌توانیم مورد توجه قرار بدهیم.

رواج دارد. این کشور در سال ۱۸۱۱ مستقل شد که نوع حکومت این کشور جمهوری است» (CONAPRI, 2018: 1).

ونزوئلا در بخش زیادی از تاریخ بعد از استقلال‌اش درگیر حکومت‌های دیکتاتوری و شبه دیکتاتوری بوده است. «در سال ۱۹۹۹ هوگو چاوز با ایده‌های چپ‌گرایانه انقلابی و شعارهای ضد آمریکایی و تبلیغاتی که او را نماینده اقشار محروم جامعه معرفی می‌کرد، به گونه‌ای که در انتخابات ریاست جمهوری با تعهد به تغییرات اساسی و بهبود وضعیت ونزوئلا در سال ۱۹۹۹ به قدرت رسید و نسبت به تغییر قانون اساسی نیز اقدام نمود» (CONAPRI, 2018: 2). چاوز به رفتارهای سیاسی عوام‌گرایانه روی آورد و تا زمان مرگ سال ۲۰۱۳ در قدرت باقی ماند. بعد از او مادارو که معاون وی بود به ریاست جمهوری رسید. وی پیش از آن وزیر خارجه بوده است ولی دارای هیچ‌گونه تحصیلات عالی دانشگاهی و یا تجربه تخصصی نمی‌باشد.

در ابتدا «طرح مواد غذایی توسط برنامه مادور (دلایپاتریا) که توسط چاوز پایه‌گذاری شده بود اجرا می‌گردید. این طرح در جهت تقویت تولید و توزیع بسته‌های مواد غذایی انجام می‌گردید از طریق» (Fernández & CLAP: 2019) این توضیح «هرچند مشروع بود به داشتن کارت سرزمین‌پداری که توسط مادارو برای کنترل افرادی که به خدمات اجتماعی دسترسی دارند معرفی شد و نظارت بر اینکه به چه کسی رای داده‌اند» (Garzon and Muggah, 2019: 52). همچنین «برنامه CLAP برنامه‌ای نامنظم است و اغلب محتوای جعبه‌ها نیازهای پایه‌ای را پوشش نمی‌دهند» (Berwick, 2019).

در ژانویه سال ۲۰۱۹ مجلس ملی ونزوئلا نتیجه انتخابات ریاست جمهوری ۲۰۱۸ را نامعتبر اعلام نمود و در پی آن دولت مادارو را غیر قانونی اعلام کرد. خوان گوایدو ریاست مجلس در پی آن و بر اساس قانون اساسی به ریاست جمهوری موقت انتخاب گردید که با مخالفت حکومت مادارو روبرو گردید. دولت مادارو این حرکت را از سوی ایالات متحده و عوامل داخلی آن اعلام کرد و دست‌نیاز به سوی روسیه دراز نمود به صورتی که در جلسات بین‌المللی برای حل این بحران از سطح منطقه‌ای تا سطح شورای امنیت تشکیل شد اما به نتیجه مناسبی نرسید. در حالی که آمریکا و بسیاری از کشورهای جهان به حمایت از رهبران مخالفین در ونزوئلا ادامه می‌دهند، دولت مادارو هم از حمایت روسیه، چین، کوبا و برخی کشورهای کمونیستی و... برخوردار است.

هیچ موسسه حکومتی مستقلی برای بررسی قدرت اجرایی امروزه در ونزوئلا باقی نمانده است. سلسله اقدامات دولت مادارو و چاوز دادگاه‌ها را شامل قاضی‌هایی نموده است که هیچ‌گونه تظاهری نیز به استقلال نمی‌نمایند. دولت از طریق سرکوب اغلب شدید اعتراضات خیابانی، زندانی کردن مخالفان و محاکمه غیرنظامیان در دادگاه‌های نظامی سرکوب را تشدید کرده و

همچنین قدرت را از رهبری مخالفین در قوه قانون گذاری سلب کرده است. کمبود شدید دارو و مواد غذایی سبب شده است که بسیاری از ونزوئلایی‌ها نتوانند خانواده‌های خود را تغذیه نمایند و یا به مراقبت‌های بهداشتی ضروری دسترسی پیدا کنند» (دیده‌بان حقوق بشر، گزارش سال ۲۰۱۹).

۵- تبعات سیاست‌های حاکم بر امنیت غذایی شهروندان ونزوئلا عنوان مهم‌ترین گروه آسیب‌پذیر

در طی این کشمکش‌ها تحریم‌های مختلفی بر علیه حکومت ونزوئلا به اجرا درآمد که تأثیرات زیادی بر اقتصاد این کشور گذاشته است. هم اکنون (ژوئن ۲۰۱۹) رشد اقتصادی این کشور بنا به گزارش خبرگزاری اروپا به منفی بیست و پنج و آمار بیکاری به بالای ۴۴ درصد رسیده است. نرخ تورم نیز به ده میلیون درصد رسیده است. ونزوئلا دارای اقتصادی ۹۶ درصد وابسته به نفت است که بیش از ۷۵ درصد آن توسط خریداران آمریکایی تامین می‌شد که با شروع تحریم‌های نفتی از دست رفته است. در دوران پس از انقلاب سوسیالیستی چاوز نیمی از کارمندان شرکت مهم تولیدکننده نفت ونزوئلا اخراج شدند که موجب کاهش روز افزون صادراتی نفت کشور شد. همچنین ممنوعیت دسترسی به ارزهای خارجی در کنار خلع ید صنایع و کارخانجات و مزارع زراعی سبب کاهش چشمگیر تولیدات و در نتیجه ایجاد کمبود شدید مواد مورد نیاز جامعه شده است. افزایش شیب قیمت مواد غذایی و آب و مواد لازم برای ماشین آلات صنعتی و قطعات مورد نیاز آن‌ها منجر به بوجود آمدن بحرانی شده است. در نتیجه تعداد زیادی از تولیدکنندگان و ادار به کاهش تولید و توقف و در نهایت به ترک کشور می‌شوند. از آثار بحران اقتصادی، سیاسی ونزوئلا، بحران اقتصادی بزرگی بوده است که دامن بخش زیادی از مردم را گرفته و آن‌ها آواره کشورهای همسایه نموده است. «وخیم‌تر شدن اوضاع اقتصادی و سیاسی در جمهوری بولیواری ونزوئلا از سال ۲۰۱۴ سبب شده دسترسی خانواده‌ها به مواد غذایی دارو و مراقبت‌های بهداشتی کاهش یابد» (USAID, 2019: 5). کمبود مواد غذایی و دارو، «قدرت خرید کاهش پیدا کرده است و این در خدمات اجتماعی فروپاشی ایجاد کرده و یک بحران انسانی را ایجاد نموده است. سازمان ملل تخمین زده است که حدود نود درصد مردم در فقر هستند و هفت میلیون نفر از مردم ونزوئلا نیازمند کمک‌های بشردوستانه می‌باشند» (Congressional Research Service, 2019: 1).

پیش بینی زمان و سرانجام مادارو دشوار است. رژیم ونزوئلا با این حال اقتصادی و سیاسی که دارد سقوط خواهد کرد. این مسئله واضح است که از لحاظ اقتصادی سیاست‌های مخرب دولت، از جمله سلب مالکیت، کنترل قیمت‌ها و کنترل ارز در ترکیب با شیوع فساد و سوءمدیریت شرکت‌های دولتی اقتصاد ونزوئلا برای تولید حتی اساسی‌ترین کالاهای مورد نیاز مردم برای زنده ماندن به تدریج توانایی‌های خود را از بین می‌برد. «علاوه بر این، کاهش تولید نفت، هزینه تولید

بالا، تعهدات خدمات بدهی تجمع، جمع شدن مخالفت‌ها با احکام سلب مالکیت قبلی و افزایش بی میلی طلبکاران^۱ برای پرداخت پول جدید از جمله وام، قطع دسترسی ونزوئلا به ارز برای خرید کالاها از خارج حتی اگر قیمت نفت افزایش یافته باشد» (Evan Ellis, 2017: 23).

دولت ونزوئلا در مقابل به سرکوب و بازداشت رهبران مخالفانش و ایجاد شرایط نظامی روی آورده است و از آنجا که در دوران تنش از نیروهای ارتش رسمی ونزوئلا به مخالفان پیوستند تصمیم گرفت از نیروهای سرکوب‌گر محافظ و کمک خارجی نظامی برای بقای دوران حکومتش بهره ببرد. از این رو وارد اتحادی نظامی با روسیه شده که کمک گارد محافظ روسی بقای خود را تضمین شده بداند. شرایط ونزوئلا در مرزهای کشور با همسایگان نیز بحرانی است مرزها محل عبور و داد و ستد میلیون‌ها نفر شده‌اند و میلیون‌ها مهاجر ونزوئلایی این کشور را به مقصد کشورهای همسایه ترک کرده‌اند. مردم به کشورهای همسایه به چشم امید برای نجات نگاه می‌کنند. در ضمن به دلیل درگیری‌های سیاسی بارها مرزها بسته شد. کشورهای مجاور نیز با سیاست‌های حکومت ونزوئلا دچار مشکلات جدی شده‌اند. همچنان آنها ورودی‌های مرزی بر روی رهبران مخالفین باز نموده‌اند. «دولت ونزوئلا با بستن مرزهایش مانع از ورود کمک رسانی برخی کشورها شد و در نتیجه به بحران درون ونزوئلا دامن زد. به علت عدم دسترسی به داروهای لازم و خدمات بهداشتی اولیه در ونزوئلا یکی از مقاصد اولیه مهاجران کشور کلمبیا بوده است. تا کنون ۱۲۰۰۰۰۰ نفر به این کشور مهاجرت کرده‌اند. نزدیک به صد هزار ونزوئلایی نیز از طریق منطقه مرزی رورایما کشور را ترک کرده‌اند و بخشی از آنان در نزدیکی منطقه مرزی باقی مانده‌اند. این منطقه دارای راه دور و دور از سایر مناطق مرکزی برزیل است. مقامات برزیل و سازمان ملل ۵۲۵۰ ونزوئلایی را به نقاط دیگر منتقل ساخته‌اند» (دیده‌بان حقوق بشر، ۲۰۱۹: ۳۸-۳۹). اکوادور نیز در کنار برزیل و کلمبیا میزبان این پناهندگان بوده‌اند و گزارش‌هایی مبنی بر بیماری‌های واگیردار و بیماری‌هایی ناشی از سوء تغذیه و بحران ناامنی غذایی را در میان مشاهدات خود از پناهندگان ورودی اعلام کرده‌اند.

شرایط بحران غذایی در این کشور نیز در این شرایط بسیار وخیم است. امدادرسانی بین‌المللی ادامه داد اما در برابر حجم درخواست‌ها به سختی پاسخگو است. کمک‌های غذایی کشور آمریکا هم که توسط رهبر مجلس درخواست شده بود توسط رژیم اجازه ورود نگرفته است. کشور عملاً در شرایط فقر و بحران وحشتناکی قرار دارد که سوء تغذیه و ناامنی غذایی دستاورد آن بوده است. ساختار رژیم مادارو ساختاری ایدئولوژیک و عوام‌گرایانه است و قادر به پاسخگویی نیازهای جامعه نیست اما حس وحشت از سقوط و تمامیت خواهی در آن وجود دارد به گونه‌ای

^۱ - حتی حامیان خاص سیاسی همچون چین و روسیه نیز از جمله این کشورها است.

که حاضر به هیچ نوع همکاری با مخالفین نمی‌باشد مگر در اثر فشار کمرشکن بحران و تحریم‌های اعمال شده قرار گیرند. سرکوب مخالفین از روش‌های برخورد معمول این حکومت بوده است که تنبیه خاطر شدت فشار بین‌المللی و ترس از مداخله نظامی خارجی رژیم را وادار به عقب نشینی نموده است.

با وخامت اوضاع اقتصادی و سیاسی در ونزوئلا، امنیت غذایی در این کشور نیز دچار بحران شده است. با نگاهی به اجزای امنیت غذایی که دسترسی به غذایی مناسب و کافی برای تمامی افراد در تمامی زمان‌ها به شکل پایدار را شامل می‌گردد درک می‌نماییم که در کشوری که از واردات مواد غذایی مورد نیاز و آورده‌های کشاورزی مناسب عاجز است و مردمانش با نداشتن شغل و در نتیجه نداشتن درآمد و یا بی‌ارزشی پول و تورم افسار گسیخته روبرو هستند، خرید مواد غذایی مناسب و در دسترس بودن مواد غذایی به یک رویا تبدیل می‌شود و یکی از دلایل موج پناهندگان ونزوئلایی که به کشورهای همجوار سرازیر شده‌اند همین علت می‌باشد. از شروع این بحران تقریباً پیش بینی آینده ابعاد انسانی آن ناممکن شده است.

ونزوئلا دچار یک بحران انسانی بی نظیر رو به افزایش به خصوص در ابعاد پزشکی و غذایی شده است و کمبود مواد غذایی، سبب بیماری‌های کشنده برای هزاران کودک به همراه سوء تغذیه گسترده در این کشور ایجاد کرده است. «درحالی که رژیم دیکتاتوری در ونزوئلا بارها کمک‌های بشر دوستانه از خارج را رد کرده است، سقوط نهادها و ساختارهای اجتماعی و اقتصادی همراه با سرکوب شدید اجتماعی سبب شده که ۱,۲ میلیون ونزوئلایی فرار کنند. در طی دو سال آینده انتظار می‌رود صدها هزار و شاید میلیون‌ها نفر از کشور فرار کنند و آواره شوند» (2: Rendon & Schneider, 2018). نگرانی‌های سازمان‌های بین‌المللی امداد رسانی را می‌توان از گزارش‌های آنها در مورد شرایط ونزوئلا دریافت گردید. هرچند این سازمان‌ها در تلاش برای کمک رسانی هستند اما به شکل کلی بحران دارای ابعاد گسترده‌تر از آنها می‌باشد.

بحران انسانی ایجاد شده توسط رژیم ونزوئلا، بدترین بحران در تاریخ جدید در نیم کره غربی است. این شرایط بدتر از کشورهای است که درگیری خشونت‌آمیز را تجربه کرده‌اند. «به شکل مستقیم می‌توان به مجموعه شاخص‌های سقوط کرده ونزوئلا اشاره نمود. از سال ۲۰۱۳ تولید ناخالص داخلی تقریباً پنجاه درصد کاهش پیدا کرده که این ناشی از سوءمدیریت سیاست‌های اتخاذ شده توسط هوگو چاوز ناشی می‌شود» (3: Bahar, Meagan and Huang, 2018). در گزارشی که با همکاری مشترک سه سازمان برنامه جهانی غذا، صندوق پناهندگان سازمان ملل متحد و دیگر سازمان بین‌المللی در سال ۲۰۱۸ تهیه گردید بحران را چنین وصف می‌شود. ۸۲ درصد از

¹ - World Food Program

² - UNHCR

مهاجرین از نیازهای اصلی اساسی برخوردار نیستند « سی درصد از خانواده‌های مصاحبه شده در شرایط به شدت ناامن غذایی و سایرین هم همگی در شرایط خطرناک هستند. ۱۹ درصد در حال فعالیت‌های اضطراری هستند همچون فحشا، گدایی، کار کودکان هستند. هشتاد درصد خانواده‌ها به امکانات پزشکی دسترسی ندارند، تغذیه مادران و کودکان به علت عدم کیفیت و دسترسی بسیار بد است» (Regnault, 2018: 1). به طور واضح دولت از پاسخگویی مناسب در برابر بحران نه تنها عاجز است و مسئولیت پذیری مناسب را نیز ندارد و به خاطر گرفتاری‌های مالی خود در اداره کشور در مانده و ناتوان گشته است و به راه‌حل‌های سریع اکتفا می‌کند.

دولت برای «بازپرداخت بدهی‌های خود واردات مواد غذایی و سایر احتیاجات پایه زندگی را در حدود سی درصد در سال ۲۰۱۷ کاهش داده است. به گزارش رویترز واردات مواد غذایی در پایان سال به میزان ۶۷ درصد کاهش پیدا کرد» (Sweeney, 2018: 3) مدیر برنامه جهانی غذا در «مصاحبه‌ای در ماه مارس سال جاری (۲۰۱۹) با خبرگزاری آلمان تقاضای کمک برای کلمبیا نمود. او گفت که کلمبیا در سراسر مرزهایش با ونزوئلا با یک فاجعه انسانی گسترده روبروست تا جایی که بسیاری از شهروندان بارو پرو با گرسنگی به خانه خود می‌روند.

بر اساس گزارش صلیب سرخ در ماه مارس تنها کمک رسانی این نهاد برای امور بهداشتی و تغذیه و آب آشامیدنی برای ششصد و پنجاه هزار نفر مبلغی در حدود پنجاه میلیون مارک سوئیس را نیاز دارد (Venezuela: Health Emergency, 2019). کارمندان برنامه جهانی غذا «در اکوادور از مشاهدات خود از کودکان آواره ونزوئلایی چنین می‌گویند: آن‌ها در نشریات، نقاشی‌ها یا کتابها تنها آنها شکل سیب را دیده‌اند و می‌پرسند این چی است؟ وقتی آنها را در دست خود داشتند، گریه می‌کردند: آیا این واقعا یک سیب است؟» (Rujano, 2019)^۴

با ادامه بحران امنیت غذایی ونزوئلا نه تنها دچار بحران در زمان حاضر خواهد بود که نسل‌های آینده این کشور نیز می‌بایست هزینه این وضع را بپردازند. سوء تغذیه باعث اثرات مخربی بر کودکان و آینده سازان این کشور خواهد شد و از طرف دیگر بیماری‌های مزمن برای طولانی مدت با چندین نسل همراه خواهد بود و هزینه‌های وحشتناکی را بر کشور تحمیل خواهد نمود. از طرف دیگر مهاجرت گسترده به کشورهای همسایه باعث ایجاد بحران‌های سیاسی و اجتماعی در منطقه خواهد بود. اصولاً هرچند در مهاجرت‌ها سرعت انجام مهاجرت بالاست اما بازگشت به

^۱ - منظور گذران زندگی است.

^۲ - World Food Program

^۳ - ACAPS, Thematic Report

^۴ - برای آنها این خوراکی خوشمزه ای بود، رضایت برای داشتن یک سیب بسیار پر ارزش است.

^۵ - منبع مذکور بدون هیچ تاریخ انتشاری است.

سرزمین به آن سرعت نخواهد بود. دولت فعلی ونزوئلا حسی بر مسئولیت داشتن در بحران ندارد و علاوه بر آن وظیفه اصلی خود را در کنار تبلیغات ایدولوژیک حفظ رژیم می داند. هزینه تامین گروه‌های وفادار مسلح و ایستادن در مقابل پارلمان و درخواست کمک از خارجی‌ها برای حفظ رژیم مادارو بر رفاه و سلامت مردم برتر بوده و این حکومت خود را خارج از خطر پیگردهای قانونی می‌بیند.

آنچه اندیشه رژیم ونزوئلا را به وابستگی روزافزون به طرف‌های خارجی می‌کشاند نبود محبوبیت و خواستگاه مردمی این حکومت است. تصور رهبران این حکومت بر مصونیت ابدی از بار مسئولیت وحشتناکی که برای مردمانشان به همراه داشتند اشتباه است. در خصوصیات حکومت داری شایسته در کنار مردمسالاری و گرفتن مشروعیت از روند قانونی انتخابات شفاف و حکومت داری با توجه به رای نمایندگان ملت در پارلمان، تهیه و تدارک نیازهای ضروری جامعه و رعایت اصول حقوق بشر نیز اهمیت دارد و حق بر غذای کافی یکی از این اصول است.

۶- تبعات حقوقی بحران غذایی در ونزوئلا

بی شک حق بر غذا یکی از مولفه‌های حقوق بشری است که کشور ونزوئلا و شهروندان ونزوئلایی در این زمینه با مشکلات جدید روبرو هستند، در این بخش از مقاله درصدد هستیم که چالش مزبور را از دیدگاه حقوقی مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار بدهیم و یک راه‌حل حقوقی در این زمینه پیشنهاد نماییم.

۶-۱- مصونیت محموله‌های بشردوستانه و مواد غذایی از دیدگاه اسناد بین‌المللی

همانگونه که اشاره گردید امنیت غذایی یکی از نیازهای اولیه بشری است که باید توسط تمام دولت‌ها بنا به تعهدات خود در میثاقین حقوق بشری توجه نمایند، به ویژه که در ماده یازده میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و مواد یک و دو از سند کنوانسیون کمک‌های غذایی که در بخش پیشینه پژوهش بیان گردید به اهمیت تضمین حق مزبور توسط حاکمیت‌ها و نقش همکاری‌های بین‌المللی در مقابله با اشکال نابرابری در توزیع مواد غذایی اشاره داشته است که در نوع خود می‌تواند یک تحول اساسی و مهم با توجه به گسترش جمعیت انسانی و در جهت مقابله فقر و گرسنگی در جهان حال و حاضر ما می‌باشد.

محموله‌های بشردوستانه^۱ نوعی از نیازهای اولیه بشری در جهت حفظ جان انسان‌ها، آرامش دادن به بازماندگان، حفظ تنوع بشری در زمان یک بحران و بلاای طبیعی که منجر به نابودی مزارع و مکان‌های دیگر است و این نیازها باید بواسطه کلیدهای حقوق بشر دوستانه از جمله:

^۱ - Humanitarian Assistance

انسانی، بی طرفانه، طبیعی و مستقل سازماندهی شود»^۱ (Development Initiatives, 2018). بنابراین محموله‌های بشر دوستانه نقش اساسی در جهان امروز ما و مخاطرات بین‌المللی دارد. بنا به اصول و موازین بین‌المللی حقوق بشر این موارد دارای یک مصونیت اساسی در تمام مخاصمات بین‌المللی و غیر بین‌المللی هستند که شامل مواد غذایی و داروها می‌باشد، در اینجا لازم است که به جایگاه مصونیت مواد غذایی با استناد به قوانین بین‌المللی بپردازیم.

حق مزبور هرچند به صورت معنای مستقل به عنوان یک حق تحت عنوان حق بر غذا مورد شناسایی واقع نشده است و اسناد ذکر شده آنها را مصداقی بیان نموده‌اند اما در بطن خود مفاهیمی را گنجانده‌اند که عبارتند از: تمام دولت‌ها باید نسبت به تامین تدریجی حقوق شناخته شده افراد جامعه با توجه به موازین بین‌المللی در قالب طرح‌های توسعه اقتصادی و فنی و همچنین تامین حداقل شرایط زندگی از طریق امنیت غذایی، پوشاک و مسکن در راستای ایجاد همکاری‌های بین‌المللی می‌توانیم اشاره نماییم. لازم به ذکر است که این حق می‌تواند در قالب حق بر رهایی از گرسنگی و حق بر مواد غذایی کافی قابل اعمال باشد.^۲

از دیدگاه حقوقی یکی از تدابیر مناسب برای تحقق امنیت غذایی در سطح ملی توسط دولت‌ها، قانونگذاری است. در زمینه امنیت غذایی نیز یکی از اقدامات دولت‌ها، شناسایی امنیت غذایی در قوانین اساسی و عادی است. قانون اساسی کشور و نزوئلا موضوع امنیت غذایی را در قالب مواد ۹۱، ۱۵۶، ۳۰۵ مورد توجه قرار داده است و از مهمترین ویژگی‌های آنها می‌توانیم به «برخورداری سایر شهروندان به ویژه کارگران از تمام مزایای اجتماعی و امنیت غذایی»^۳، ایجاد صلاحیت‌های لازم در زمینه مواد غذایی، قانونگذاری در زمینه سلامت، امنیت و نیازهای آبی در صلاحیت دولت است و دولت باید تقویت آن را در برنامه‌های خود قرار بدهد. کشاورزی پایدار در توسعه روستایی، دسترسی ثابت در حوزه ملی به مواد غذایی، امنیت محموله‌های غذایی باید

^۱ - Humanitarian assistance is intended to save lives, alleviate suffering and maintain human dignity during and after man-made crises and disasters caused by natural hazards, "as well as to prevent and strengthen preparedness for when such situations occur". Humanitarian assistance should be governed by the key humanitarian principles of: humanity, impartiality, neutrality and independence. These are the key fundamental principles of the International Red Cross and Red Crescent Movement (RCRC), which are reaffirmed in UN General Assembly resolutions and enshrined in numerous humanitarian standards and guidelines. In this report, when used in the context of financing data, humanitarian assistance refers to the financial resources for humanitarian action.

^۲ - حق بر رهایی از گرسنگی را زیر مجموعه حق بر غذا می‌دانند و معتقدند که حق نخست بر رهایی از قحطی یا تحقق نیازهای اساسی ضروری بر بقای فرد دلالت دارد. در حالی که دومی، مفهومی وسیع‌تر است که مستلزم سطح و نوع غذا است که سازگار با کرامت انسانی باشد. از دلایلی که برای این تمایز مطرح شده است آن است که حق نخست با واژه بنیادین توصیف شده است. در کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اظهار شده که دولت تعهد فوری و نه تدریجی به جلوگیری از قحطی دارد و از آنجایی که رهایی از قحطی با حق بر حیات مرتبط است.

^۳ - به عبارتی باید مواد غذایی فارغ از هرگونه پرداخت اجتماعی باشد.

در جهت دستیابی به توسعه کشاورزی و غذایی و اصول توسعه اقتصادی و اجتماعی ملی و... صورت گیرد» (Constitute Project, 2019, Article 91, 156 & 305).

بنابراین نهادهای قضایی داخلی و بین‌المللی می‌توانند نقض امنیت غذایی را به عنوان یک حق اساسی خود مطالبه نمایند و در عین حال این یک وظیفه همگانی^۱ با توجه به تفسیر کمیته از ماده ۱۲ همراه با قابلیت اعتراض، دادخواهی و مراجعه به محاکم قضایی در مقابل نقض حق بر غذا نسبت به افراد جامعه می‌باشد (طلایی و رزمخواه، ۱۳۹۲، ۱۲۸).

بنابراین می‌توانیم بیان نماییم که در ونزوئلا با عنایت به موارد یاد شده ایراد صدمه شدید نسبت به سلامت جسمی یا روحی افراد آن گروه و تحمیل عمدی شرایطی از زندگی به گروه به منظور نابود کردن فیزیکی کلی یا جزئی یک گروه، جنایت نسل‌کشی نسبت به شهروندان با تفسیر موسع از ماده ۲ اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری و تبعید یا کوچ اجباری یک جمعیت از شهروندان همراه با ایجاد محرومیت شدید از آزادی جسمانی برخلاف قواعد اساسی حقوق بین‌المللی و هرگونه اعمالی که می‌تواند به قصد نوعی ایجاد رنج شدید به جسم یا تمامیت جسمی و روانی شهروندان نیز جنایت علیه بشریت می‌تواند تلقی گردد و این قابل استناد به هر یکی از طرفین درگیر است هرچند که سهم دولت مادرو در این بحران می‌تواند بیشتر باشد چون اجازه ورود هیچ محموله بشر دوستانه‌ای را صادر نموده است.

۲-۶- نقش مقامات نظامی و دولت مردان ونزوئلا در بحران امنیت غذایی

در کشوری که بحران‌هایی از قبیل ورشکستگی اقتصادی، انحصار طلبی^۲ در تجارت مواد غذایی توسط نیروهای نظامی وجود دارد، بحران امنیت غذایی نسبت به شهروندان بدون شک قابل آشکار است تا جایی که بنا به اسناد و مصاحبه‌ها بیش از ۶۰ تن از مقام‌های ونزوئلایی^۳ در بطن فساد حاکم در تجارت مواد غذایی به عنوان یک تجارت پر سود درگیر هستند هرچند که بنا به گزارش واشنگتن پست، نتیجه این وضعیت بحرانی شدن موضوع غذا و تشکیل پرونده‌های ناموفق در رسیدگی قضایی توسط دادگستری این کشور بوده است.^۴

هوگو چاوز، رئیس جمهوری فقید این کشور در سال ۲۰۰۴ وزارت مواد غذایی را با سیاست ملی کردن زمین‌های کشاورزی و کارخانه‌ها ایجاد نمود که این موضوع فرجام خوبی به همراه

^۱ - Constitution of the Bolivarian Republic of Venezuela

^۲ - توسط سازمان‌های مردم‌نهاد، جوامع مدنی و محلی و شهروندان جهانی می‌باشد.

^۳ - منظور قاچاق بوده است.

^۴ - این گروه شامل: مالکان شرکت‌ها، مقامات دولتی، ژنرال‌های ارتشی و گروهی از شرکت‌ها و کارگران که به نوعی با قدرت متصل هستند.

^۵ - به عبارتی بنا به سخنان ژنرال بازنشسته کلیور آلکالا بین نموده است: تجارت غذا بهتر و بیشتر از دارو است و نفع زیادی در آن به چشم می‌خورد.

نداشت و « بزرگترین ضربه به اقتصاد این کشور زمانی بود که در سال ۲۰۱۴ قیمت نفت به عنوان تنها محرک اقتصادی این کشور کاهش یافت و این کشور با شورش وسیع روبرو گردید اما مادور با واگذاری حل و فصل این بحران به ارتش این کشور با اختیارات کامل منجر به فساد گسترده آنها گردید؛ از دیگر ویژگی‌های بحران ونزوئلا می‌توانیم عدم فروش محصولات غذایی توسط فروشندگان بزرگ اروپایی و امریکایی از جمله موارد مهمی تلقی نمایم که می‌تواند در نظر گرفته شود»^۲ (اقتصاد آنلاین، ۱۳۹۵، ۱۶-۱۴) و سایر بحران‌های انسانی اشاره نمایم. به عبارت دیگر نقش مقام‌های نظامی و نیروهای دیگر همکار آنها می‌تواند در تحقق ناامنی غذایی محوری بوده است تا جایی که حتی ایجاد سیاست‌های جدید توسط دولت توان پاسخگویی به این موضوع را نداشته است.

۶-۳- رویکردهای حقوقی بحران امنیت غذایی به صورت عملی

در اصول حقوق بین‌الملل برای حل و فصل اختلافات بین‌المللی از روش‌های حقوقی و سیاسی استفاده می‌گردد و در این مقاله به دنبال آن هستیم که به یک راه حل عملی با توجه به موازین حقوق بین‌الملل دست یابیم. اولین زمینه ارجاع موضوع به شورای امنیت سازمان ملل متحد در دو قالب طرح مسئولیت حمایت و تامین کمک‌های بشر دوستانه بنا به نشست مورخ ۲۶ فوریه ۲۰۱۹ با همکاری اعضا شورای امنیت سازمان ملل متحد، ایالات متحده آمریکا و سایر کشورها نسبت به ارسال محموله‌های بشر دوستانه از طریق کشورهای همسایه جنوبی و از طریق دولت‌های روسیه و چین نسبت به دولت رسمی ونزوئلا انجام شده است ولی نیروهای امنیتی ونزوئلا در تلاش برای خنثی سازی فعالیت‌های خوان گایدور رئیس مجلس ملی ورود محموله‌های بشر دوستانه از جمله مواد غذایی و دارو را به خشونت کشیدند که در نوع خود می‌تواند نوعی مانع شدن برای کمک‌رسانی به حساب آید.

از سوی دیگر دولت ونزوئلا بنا به قطعنامه ۱۸۲/۴۶ مجمع عمومی سازمان ملل و با توجه به

^۱ - بنا به گزارش دنیای اقتصاد « ورنر گورتیگرز »، استاد زراعت در دانشگاه زولیا، می‌گوید دولت اکنون تمام غذای خود را از خارج وارد می‌کند اما فساد باعث شده قیمت‌ها سر به فلک بکشد.

^۲ - یک تاجر آمریکای جنوبی به شرط فاش نشدن نام‌اش به واشنگتن پست می‌گوید از وقتی که بحران غذایی در این کشور شدت گرفته میلیون‌ها دلار رشوه به مقام‌های ونزوئلایی داده؛ از جمله هشت میلیون دلار به کسانی داده که در وزارت مود غذایی مشغول به کار بوده‌اند. او می‌گوید از فروش محصولات غذایی به دولت ونزوئلا سود کلانی به دست می‌آورد. براساس اسنادی که آسوشیتدپرس به آن دسترسی پیدا کرده فقط در یک فقره، این تاجر قراردادی پنجاه و دو میلیون دلاری برای واردات ذرت با دولت مادورو امضا کرد که بیست میلیون دلار آن صرف پرداخت رشوه شده بود. برخی از این قراردادها با شرکت‌هایی منعقد شده که هیچ تجربه‌ای برای معاللات مربوط به مواد غذایی ندارند. به عبارت دیگر، بسیاری از شرکت‌ها فقط روی کاغذ وجود دارند و وجود خارجی ندارند.

^۳ - منظور سطرهای ۶ تا ۱۴ است.

^۴ - Juan Guaidó

اصول بشریت، بی طرفی و استقلال باید «اهداف حقوق بشری در زمینه ارتقا امنیت غذایی توسط دولت مزبور به اجرا در آید و نگران کننده این است که بنا به گزارش‌های دولت‌های همجوار و شورای امنیت سازمان ملل متحد شهروندان نیاز جدی به درمان‌های پزشکی، بهبود وضعیت اقتصادی و دیگر حمایت‌های حقوق بشری دارند» (United Nation Security Council, 2019).

بنابراین می‌توانیم با توجه به اطلاعات موجود و با تفسیر گسترده از اعمال خلاف قواعد آمره بین‌المللی و اعمال فصل هفتم منشور در زمینه نقض فاحش حقوق بشر شهروندان توسط دولت رسمی پس از تحریم‌های گسترده جامعه بین‌المللی با استناد به رویکرد موجود در قضایه لیبی امکان استفاده از طرح مسئولیت بین‌المللی را دارد هرچند که این موضوع نیازمند کسب مجوز از شورای امنیت است و اتفاق آرا کشورهای است علی‌رغم اینکه کشورهای چین و روسیه امکان و تو این مولفه را دارند، در صورت روبرو شدن با این مانع نیز کشورهای عضو مجمع عمومی به سبب نقض قواعد آمره بین‌المللی امکان پیشنهاد قطعنامه و یک راهبرد اجرایی به شورای اقتصادی اجتماعی ملل متحد و شورای حقوق بشر را خواهند داشت هرچند که این موضوعات تا حدودی عملی است.

از سوی دیگر بنا به اصول حاکم در اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری شهروندان ونزوئلایی نیز امکان طرح دعوا علیه دولت خود در زمینه حق بر غذا به عنوان یکی از مصداق‌های جنایت علیه بشریت و در صورت ایجاد صلاحیت جرایم علیه امنیت غذایی را نیز دارند، در ابتدا پنج کشور آمریکا لاتین^۱ و کانادا از دیوان مزبور درخواست رسیدگی به موضوع مزبور با استناد به ماده ۱۳ از اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری تحت عنوان نقض گسترده حقوق بشر^۲ درخواست رسیدگی به جنایت مزبور از دولت ونزوئلا را داشتند به گونه‌ای که این موضوع باعث جنایت دیگری تحت عنوان مهاجرت اجباری شهروندان ونزوئلایی به کشورهای مجاور خود^۳ شده است.

همچنین لازم به ذکر است که مدارک موجود طرح دعوا به صورت مستقیم قابلیت امکان بررسی توسط کشورهای عضو دیوان را دارا می‌باشد و این یک نیاز اساسی در جامعه جهانی است که «از شهروندان و افراد ناتوان در کشور نیازمند کمک‌های بین‌المللی، حمایت بین‌المللی را جلب می‌نماید و در این حالت است که موضوع تحریم مقامات سیاسی کشور ونزوئلا، عدم مصونیت قضایی مقامات دولتی و نظامی این کشور با استناد به تجربیات حقوقی در موضوع عمر البشیر یا کنیاتا می‌تواند به دلیل نقض فاحش حقوق بشر در قالب فصل هفتم منشور ملل متحد قابل اعمال باشد» (Londoño & Simons, 2018). هرچند در پرونده صدور قرار تعقیب توسط دولت

^۱ - این کشورها شامل: آرژانتین، شیلی، پاراگوئه، کلمبیا و پرو است.

^۲ - این نقض‌ها شامل حق بر امنیت غذایی و دارویی است.

^۳ - به عبارت دیگر اینگونه از مهاجرت می‌تواند نوعی نسل کشی سازمان یافته باشد.

بلژیک علیه کنیاتا در دیوان بین‌المللی دادگستری نیز تا حدودی با یک استثنا بر این امر صحنه گذاشته است که عبارتند «از وزیران امور خارجه یک کشور طبق قواعد حقوق بین‌الملل تنها در حالت‌های عدم مصونیت کیفری این مقامات در کشور خود، اسقاط حق مصونیت آنها توسط دولت متبوع خود، پس از پایان مدت تصدی خود و عدم اشتغال در مناصب دیگر از مصونیت برخوردار خواهند بود علیرغم اینکه در دیوان بین‌المللی کیفری این مصونیت قابل پذیرش نیست و فرد حتی در دوران مسئولیت خود امکان تعقیب قضایی را دارد» (میرعباسی و سادات میدانی، ۱۳۸۹: ۱۶۳).

همانگونه که بیان گردید، رسیدگی به جنایات مزبور می‌تواند در قالب صلاحیت‌های تکمیلی و ارجاع اعضا می‌باشد و جالب توجه این است که پذیرش این وضعیت به «عنوان نهمین ارجاع از سوی دول عضو بوده است با توجه به اینکه تا پیش از این دولت‌ها با خود ارجاعی وضعیت جرایم داخلی در قلمرو تحت تصرف خود به موضوع رسیدگی می‌کردند». لازم به ذکر است که در فوریه سال ۲۰۱۹ «دادستان دیوان با استناد به ماده ۱۴ و ۱۵ اساسنامه رم شروع به ارزیابی و تحقیقات مقدماتی براساس مکاتبات و گزارشات کنش‌گران غیر دولتی جهت احراز طرح دعوا علیه این کشور به جهت پیگرد قانونی جنایات به وقوع پیوسته را شروع کرده است و این موضوع حتی نسبت به بحران مزبور از سال ۲۰۱۴ نیز عطف شده است» (Human Rights Watch, 2019) یکی دیگر از رویکردهای اساسی با توجه به گزارش عفو بین‌الملل با عنوان «گرسنگی و مجازات و ترس، فرمول سرکوب در ونزوئلا» به وجود مجازات‌هایی «از قبیل بازداشت‌های غیرقانونی و تهدید علیه شهروندان حتی در مقابل سلب امنیت غذایی توسط مقامات دولتی با استفاده از عوامل مختلف صحنه گذاشته شده است به گونه‌ای که آنها را به عنوان شورشی معرفی نموده است و به عامل دفاع مشروع خود جهت استقرار نظام حاکم به این برخورد نگاه دارد» (Amnesty International Report, 2017/2018).

بنابراین امکان ارجاع جرم جنایت علیه بشریت توسط تیم‌های حقیقت‌یاب با استفاده از روش ارجاع به کمیسیون تحقیق جهت پیگرد مقامات مزبور وجود دارد، «یکی از تحولات جدید در حوزه حقوق بین‌الملل امکان قرار دادن تحریم نسبت به مقامات سیاسی بلند پایه به ویژه وزیر امور خارجه کشورها می‌باشد که می‌توانند نقش مهمی در به ثمر رسیدن مذاکرات بین‌المللی داشته باشند» (Amnesty International Report, 2017/2018). همچنین کشورهای عضو اتحادیه اروپا و نهاد رسمی آن تحریم‌هایی را علیه این کشور به ویژه مقامات رسمی از جمله نیکلاس مادورو سایر افراد در این منطقه جهت هرگونه معامله رسمی به عنوان مجازات خفیفی برای دولت مزبور

۱- در گزارش‌های مورد بررسی اعمال و رفتار نظامیان و مقامات دولتی به صراحت جنایت علیه بشریت و در سطحی بالاتر جنایت علیه امنیت غذایی تلقی شده است.

در پاسخ به جنایت علیه امنیت غذایی در نظر گرفته‌اند.^۱ به عبارت دیگر با استناد به مطالب بیان شده لزوم تعقیب قضایی مقامات نظامی این کشور به سبب جنایت علیه بشریت و تهدید امنیت غذایی مردم^۲ می‌تواند امکان پذیر شود و نقش کشورهای عضو دیوان بین‌المللی با استناد به مواد مطرح شده از اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری می‌تواند دارای جایگاه ویژه‌ای باشد که در نوع خود می‌تواند یکی از عوامل مهم در پیگرد قضایی عوامل این جنایت تلقی گردد.

نتیجه گیری

ونزوئلا یکی از کشورهای درگیر در بحران‌های سیاسی، غذایی و ساختاری است که شهروندان آن مورد آسیب‌های جدی قرار گرفته‌اند به صورتی که بنا به گزارش‌های بین‌المللی یک فاجعه انسانی به خاطر بی توجهی به سیاست‌های بین‌المللی و عدم درک صحیح از دیپلماسی واقعی در این کشور در حال وقوع است. شهروندانی که به سبب فسادهای حاکم مسئولان، عدم سیاست‌گذاری‌های جامع و درست توسط قوای قانون‌گذاری و نوعی مقابله سیاسی بین دولت رسمی کشور به رهبری مادرور و خوان گایدو رهبر مخالفان سیاسی و عوامل دیگری از جمله رقابت‌های سیاسی بین قدرت‌های خارجی با مشکلات معیشتی به ویژه بحران امنیت غذایی که می‌تواند نوعی جنایت علیه بشریت توسط طرفین درگیر باشد، روبرو می‌باشند. با در نظر گرفتن موارد مطرح شده بویژه در بخش اول مقاله که به مسیر ایجاد مشکلات مزبور توجه داشته است نوعی جنایت علیه بشریت و جنایت علیه امنیت غذایی نسبت به شهروندان غیر نظامی صورت گرفته است و این موضوع حائز اهمیت است که نقش دولت رسمی کشور از جمله نیکلاس مادور و سایر مقامات نظامی وابسته در این موضوع بسیار پر رنگ تر است که از جمله این مسایل می‌توانیم به ممانعت از ورود کمک‌های بشر دوستانه تحت هر شرایطی برای شهروندان، شکنجه و آشوب در کشور به سبب ارباب مردم به عدم اعتراض به وضعیت موجود با تورم بالا و افزایش قیمت‌های مواد غذایی^۳ نسبت به سایر شهروندان بی دفاع و... اشاره نماییم که مورد توجه قرار گرفته است.

البته در کنار نقش نهاد رسمی قدرت در بحران مزبور لازم است به نقش مخالفان کشور نیز

^۱ - لازم به ذکر است که این طرح دعوا در دیوان بین‌المللی کیفری توسط لوئیزا اورتگا، دادستان کل سابق ونزوئلا که از مسئولیت خود برکنار شده است، در نهاد مزبور نسبت به نیکلاس مادور و دیگر وزرای دولت انجام شده است. که به مواردی چون اعدام و قتل بیش از هشت هزار نفر طی سه سال گذشته و غیره اشاره شده است

^۲ - یکی از صلاحیت‌های پیشنهادی به دیوان کیفری بین‌المللی و دیوان بین‌المللی دادگستری در آینده می‌تواند بعد از موضوعات زیست محیطی باشد.

^۳ - وجود فساد اقتصادی سازمان یافته در بخش تولید، واردات و توزیع مواد غذایی توسط مقامات نظامی و وابستگان قدرت در کشور یکی از این موارد می‌باشد.

توجه گردد که تلاش لازم را جهت همکاری و یک وحدت ملی جهت مقابله با شدت گرفتن بحران نداشته‌اند به گونه‌ای که از زمان شدت گرفتن بحران میلیون‌ها نفر به کشورهای دیگر پناهنده و آواره شده‌اند که با خود مشکلاتی را نیز برای کشورهای همجوار نیز ایجاد نموده‌اند.

به صورت واقع بینانه، چالش مزبور با یک بن بست جدی در حل و فصل از طریق روش‌های دیپلماتیک و حقوقی روبرو شده است و از دیدگاه پژوهشگران چند راه حل می‌تواند در حل این بحران مفید و کاربردی باشد که عبارتند از: ایجاد یک کانال حقوقی با نظارت ارگان‌هایی چون سازمان ملل متحد و دیده بان حقوق بشر و... و همکاری‌های بین‌المللی با استناد به اصل ۵۱ از منشور سازمان ملل متحد و این بدین معنی است که دولت نیکلاس مادورو باید از طریق سازمان ملل درخواست لازم را به مجمع عمومی ارسال نماید، دیگر مورد ارجاع موضوع مسئولیت حمایت با توجه به نقض فاحش حقوق بشر و خطرات جدید تهدید کننده شهروندان بر اساس فصل هفتم منشور ملل متحد است که از طریق شورای امنیت و اتفاق آرا می‌تواند صورت گیرد هرچند که این روش می‌تواند با تو کشورهای چین و روسیه نیز روبرو شود است که توسط کشورهای عضو شورای امنیت به دادستان دیوان بین‌المللی کیفری با استناد به ماده ۱۴ از اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری می‌تواند صورت گیرد و همچنین از طریق اقدام شهروندان و نژوتلایی در کشورهایی که صلاحیت دیوان بین‌المللی کیفری را مورد پذیرش قرار داده‌اند ممکن است و نکته مثبت در این است که کشور و نژوتلا صلاحیت دیوان‌های بین‌المللی را مورد پذیرش قرار داده است که امکان رسیدگی به جنایت ناقضان حقوق شهروندان را می‌تواند به صورتی راحت‌تر به دنبال داشته باشد.

یکی از ویژگی‌های قواعد حقوق بین‌المللی امکان تغییر و تحولات آن است و تازه‌ترین نگرش امکان قرار دادن شخصیت‌های دیپلماتیک ناقض حقوق بشر حتی در سطح رهبران کشورها مانند رهبران صرب جنایتکار در جنگ بوسنی، صدام، عمرالبشیر و برخی وزرای این رژیم‌ها در لیست تحریم‌های بین‌المللی است که به نوعی باعث ایجاد اختلال در زمینه‌های انتقال پول و روابط بین‌المللی آن‌ها می‌گردد. در مورد حاضر نیز می‌توان با قرار دادن برخی از این شخصیت‌های ناقض حقوق بشر در لیست تحریم شدگان و تحت تعقیب قضایی قرار دادن آن‌ها، دولت رسمی و نژوتلا را مجبور به پذیرش شرایط جامعه بین‌المللی نمود و لازم است که در شرایط دسترسی شهروندان به حقوق اولیه انسانی آن‌ها از جمله حق بر غذا شهروندان به ویژه کودکان، زنان و افراد پیر توجه جدی صورت گیرد.

۱ - در عین حال این موضوع در صورت عدم تصویب قطعنامه لازم الاجرا می‌تواند از طریق ایجاد قطعنامه توسط مجمع عمومی سازمان ملل متحد نیز صورت گیرد که در نهایت می‌تواند در نوع خود راه حل مفیدی باشد و راه حل حقوقی نیز ارجاع موضوع جنایت علیه بشریت با تفسیر موسع از امنیت غذایی است که این جنایت می‌تواند در قالب یک صلاحیت قابل طرح باشد.

منابع

- آذکانیان، علیرضا آریک و میثم خسروی (۱۳۹۷)، «جایگاه امنیت غذایی از دیدگاه عدالت انتقالی»، *فصلنامه مطالعات بین‌المللی*، تهران، دوره ۱۵، شماره ۱، صص ۱۵۵-۱۳۹.
- *اقتصاد آنلاین* (۱۳۹۵)، «ژنرال‌های ونزوئلا پشت ماجرای بحران مواد غذایی»، قابل دسترس در: <https://www.eghtesadonline.com/n/06>
- طلائی، فرهاد و علی رزم‌خواه (۱۳۹۲)، «تعهدات دولت‌ها در قبال حق بر غذا با توجه به ماده یازدهم میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی»، *فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی*، دوره ۴۳، شماره ۲، صص ۱۳۴-۱۱۹.
- میرعباسی، سیدباقر و سیدحسین سادات‌میدانی (۱۳۸۹)، *دیوان بین‌المللی دادگستری مسائل روز؛ چکیده آراء و اسناد*، تهران، انتشارت جنگل جاودنه، چاپ دوم.
- Ahluwalia, Pooja (2004), "The Implementation of The Right to Food at The National Level: A Critical Examination of The Indian Campaign On The Right to Food As An Effective Operationalization of Article 11 of ICESCR", *New York, NYU School of Law: Center For human Rights And Global Justice Working Paper Economic, Social And Cultural Rights Series*, p. 24, Available from: http://www.fao.org/eims/secretariat/right_to_food/showDocument.asp?doc_id=218664&main=false&name=AH417.pdf, Last seen 16/08/2019
- *Aljazeera*, (2019), "Venezuela's health emergency: Calls for UN intervention", Available from: <https://www.aljazeera.com/news/2019/04/venezuelas-health-emergency-calls-intervention-190405123555708.html>, Last seen 16/08
- Bahar, Dany, Meagan Doole and Cidny Huang (2018), "Integrating Venezuelans into the Colombian Labor Market Mitigating Costs and Maximizing Benefits", *Brookings Global Economy and Development*, Available from: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2018/12/Venezuelan-Migrants_English.pdf, Last seen 16/08
- Berwick, Angus (2019), "Back to the Streets: Venezuelan Protests Against Maduro Draw New Crowd", Available from: <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-politics-protesters/back-to-the-streets-venezuelan-protests-against-maduro-draw-new-crowd-idUSKCN1PI391>, Last seen 15/12
- CONAPRI (2019), "Some of Venezuela's Comparative Advantages Are Widely Acknowledged; Among Them, Its Privileged Geographical Location Granting Easy Air, Sea, and Land Access to International Markets, Along with Its Enormous Tourism

Potentiality”, *Venezuela Now Magazine*, 4th. Edition, ‘Opinion: A Promising Future’, p. 1 & 2., Available from: https://www.aph.gov.au/Parliamentary_Business/Committees/House_of_Representatives_Committees?url=jfadt/samer/samchp10.pdf, Last seen 16/08.

- *Congressional Research Service* (2019), “Venezuela: Political Crisis and U.S. Policy”, p. 1, Available from: <https://fas.org/sgp/crs/row/IF10230.pdf>, Last seen 15/12/2019.

- *Constitute Project* (2019), “Venezuela (Bolivarian Republic of)’s Constitution of 1999 with Amendments through 2009”, article 91, 156, 305, Available from: https://www.constituteproject.org/constitution/Venezuela_2009.pdf, Last seen 16/08

- *Development Initiatives* (2017), “Defining Humanitarian Assistance”, Available from: <http://devinit.org/defining-humanitarian-assistance/#>, Last seen 16/08

- Ellis, Evan R. (2017), “The Collapse of Venezuela and Its Impact on the Region”, July-August, p. 23, Available from: <http://www.addisonlibrary.org/sites/default/files/The%20Collapse%20of%20Venezuela.pdf>

- Fernández, Herminia (2019), “Comités Locales de Abastecimiento: Instrumentos de Maduro Para Paliar el Hambre”, Available from: <https://www.france24.com/es/20190210-comites-locales-abastecimiento-maduro-venezuela>, Last seen 15/12.

- *Food Aid Committee Secretariat C/O International Grains Council* (1999), “Food Aid Convention”, Article 1-2, Available from: <https://www.foodaidconvention.org/Pdf/convention/iga1995.pdf>

- Garzon, Juan Carlos and Robert Muggah (2017), “Op-Ed: Venezuela’s Raging Homicide Epidemic is Going Unrecorded”, p.52, at: <https://www.latimes.com/opinion/op-ed/la-oe-garzon-muggah-venezuela-violent-crime-statistics-20170331-story.html>

- *Human Rights Watch* (2018), Available from: <https://www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/venezuela>, p. 38-39.

- *International Criminal Court* (2011), “Rome Statute of the International Criminal Court”, article 13&14, Available from: <https://www.icc-cpi.int/resource-library/Documents/RS-Eng.pdf>

- Sweeney, Jude (2018), “ACAPS Thematic Report: Humanitarian Crisis in Venezuela”, P. 3, Available from: <https://reliefweb.int/report/venezuela-bolivarian-republic/acaps-thematic-report-23-may-2018-venezuela-humanitarian-crisis>

- Londoño, Ernesto & Simons, Marslise (2018), “Neighbors Refer Venezuela to Criminal Court in ‘Historic’ Rebuke”, Available from: <https://www.nytimes.com/2018/09/26/world/americas/venezuela-international-criminal-court.html>
- Rendon, Moisas & Mark L. Schneider, Mark L (2018), “Venezuela’s Crisis Is Now a Regional Humanitarian Disaster”, *Center for Strategic International Studies*, p. 2, Available from: <https://www.csis.org/analysis/venezuelas-crisis-now-regional-humanitarian-disaster>
- Rujano, Elio (2019), *World Food Programme Insight*, Available from: <https://insight.wfp.org/is-this-really-an-apple-48a79431632a>, Last seen 16/08
- United Nation Security Council (2019), “Venezuelans Must Resolve Crisis Themselves, Security Council Delegates Agree while Differing over Legitimacy of Contending Parties” , SC/13719, P 2, Available from: <https://www.un.org/press/en/2019/sc13719.doc.htm>
- *United Nation General Embassy* (2012), OCHA on Message: General Assembly Resolution 46/182, p. 2, Available from: https://www.unocha.org/sites/unocha/files/dms/Documents/120402_OOM46182_eng.pdf
- USAID, 2019, “Venezuela Regional Crisis”, Fzct Sheet #3, Fiscal Year (FY) 2019, p. 5, at: https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1866/venezuela_cr_fs03_09-04-2019.pdf, Last seen 15/12/2019.
- Regnault, Marc (2018), “WFP Level 2 Emergency: Colombia Venezuela Crisis”, *WFP Emergency Coordinator*, Available from: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/WFP%20Colombia,%20Venezuela%20Influx%20Response%20Overview,%2006%20April%202018.pdf>, Last seen 16/08.
- WfpUSA (2017), “Winning the Peace: Hunger and Instability”, Available from: <https://www.wfpusa.org/wp-content/uploads/2019/03/2017-Winning-the-Peace-Hunger-and-Instability.pdf>
- Zuber Mohammad, Ahadi and Katarh Taylor (2019), “Conflict, Climate, and Economic Shocks Keep Acute Hunger Level above 100 Million”, *International Food Policy Research Institute*, Available from: <http://www.ifpri.org/blog/global-report-food-crisis-2019>, Last seen 16/08.

Archive of SID